

Саїнський Дмитро Анатолійович
аспірант
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки» УААН
Україна, м. Київ

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ГАЛУЗІ ХМЕЛЯРСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАДІЯННЯ РІЗНОРІВНЕВИХ ВАЖЕЛІВ ЙОГО ПІДТРИМКИ

The necessity of the development of national and regional development of the hop industry have been grounded measures the implementation of which would be supported by government funding within the funds coming to the state budget from fees for the development of viticulture, horticulture and hop.

Розвиток галузі можливо забезпечити із використанням світового досвіду роботи, в основі якого – технологічні підходи із закладання плантацій якісним посадковим матеріалом відповідних сортів, його правильне вирощування, переробка й попереднє контрахтування врожаю із споживачами, зокрема з пивоварами [1, с. 12].

Передовий досвід розвинутих країн ЄС свідчить, що ефективне виробництво можливе лише за умови використання нових розробок аграрної науки та поєднання інтенсифікації виробництва з активною маркетинговою політикою просування продукції на зовнішніх та внутрішніх ринках.

Оцінку стану економічної ефективності функціонування галузі хмелярства та виявлення перспектив її розвитку викладено у дослідженнях таких вітчизняних науковців, як П.І. Гайдуцький, Ю.І. Савченко, В.М. Циганок, Ю.В. Циганок, О.М. Шатило, Н.О. Куровська, Т.Ю. Приймачук та інших.

Необхідною умовою відродження галузі хмелярства є залучення інвестиційних ресурсів, що безпосередньо спрямовується у господарства, які займаються вирощуванням хмелю та створення відповідної фінансово-кредитної, цінової та митної політики держави [2, с. 259, 263-264].

Щодо необхідності реформування системи державної підтримки наголошує у своїх працях вчений Гайдуцький П.І. [3, с. 43-45], який зазначає, що завданням нового етапу аграрної політики є забезпечення сталого розвитку галузі в умовах відкритого конкурентного середовища, налагодження прозорого аграрного ринку, надання ефективної державної підтримки, створення умов для фінансової самодостатності сільгоспідприємств. При цьому нова аграрна політика повинна мати ринкове й інтеграційне спрямування, зумовлене підготовкою до вступу країни до ЄС. Для цього етапу аграрної політики потрібні нові підходи щодо забезпечення її реалізації, основою яких має стати адекватна ринковим вимогам система державної підтримки сільського господарства. Це необхідна умова забезпечення конкурентоспроможності галузі на світовому та європейських ринках.

Вчений Савченко Ю.І. [4, с. 72, 74, 76]. зазначає, що на сьогодні для відродження і розвитку хмелярства, передусім, слід створити матеріально-технічну базу, адже за останні роки наявна база в галузі фізично і морально застаріла. В той же час, при розподілі коштів державної підтримки в багатьох випадках відсутній належний зв'язок між розподілом підтримки та площею, під хмільниками, врожайністю хмелю і значенням конкретної області в забезпеченні його валового виробництва.

Продовжуючи вказану думку науковець Приймачук Т.Ю. стверджує [5, с. 66, 68-70], що при оцінці економічної ефективності роботи підприємства та галузі загалом досить важливим є визначення рівня беззбитковості виробництва або критичного обсягу врожайності хмелю, за якого підприємство одержує нульовий прибуток. При цьому розрахунки показують, що беззбитковий рівень урожайності в середньому знаходився на рівні 9,2 ц/га і за належних умов виробництва є цілком досяжним.

В умовах ринкової економіки на рівень конкурентоспроможності продукції поряд з показниками якості та ціною істотний вплив має система просування товару на ринок, тобто маркетингові заходи. Така ситуація потребує створення відповідної ринкової інфраструктури (обслуговуючих кооперативів), особливо в умовах потужного конкурентного тиску. Економічна ефективність галузі можливо досягти лише за умови повної реалізації хмелепідприємствами своєї продукції. Для цього необхідна співпраця всіх учасників ринку, а не протистояння один одному. Крім того, основна частка хмелю має реалізуватися за контрактами, а значущість наявного ринку має значно зменшитись. Важливість набуває державна політика, яка перед усім спрямована на полегшення умов імпорту або розвитку вітчизняних господарств.

Аналізуючи економічну ефективність виробництва хмелю в Україні науковець Шатило О.М. [6, с. 345, 348] наголошує на важливості одержання прибутку, як основи розширеного відтворення та джерела формування фондів нагромадження й додаткового стимулювання праці. Прибутковість господарювання характеризується таким важливим показником, як рівень рентабельності. Цей узагальнюючий показник може відображати зміну таких важливих показників, як продуктивність праці, собівартість, якість продукції, рівень використання виробничих фондів.

Погоджуючись з вищезгаданими авторами щодо різноманітних чинників, які впливають на ефективність вирощування, які залежать як від внутрішньогосподарських чинників, що залежать від складових витрат собівартості продукції, зокрема належної ролі матеріально-технічної бази тощо, а також зовнішніх факторів, які передусім залежать від державної механізмів підтримки галузі пов'язаних із створенням належних умов для формуванням ціни на готову хмелепродукцію, імпортну і експортну політику та фінансову підтримку галузі.

Так, проведений аналіз витрат на виробництво хмелю за його елементами засвідчив, що протягом 2008-2012 рр. найбільшу питому вагу в структурі витрат займають матеріальні витрати.

Так, протягом 2004-2012 років в структурі витрат товаровиробників хмелю (119760,3 тис. грн.) найбільшу питому вагу займають прямі матеріальні витрати – 51544,2 тис. грн. (або 41,9 %), інші прямі витрати та загальновиробничі витрати – 29281,7 тис. грн. (або 32,8 %), при цьому прямі витрати на оплату праці – 28934,4 тис. грн. (або 24,2 %).

При цьому у вказаному періоді має місце тенденція до скорочення питомої ваги таких витрат, як насіння і посадковий матеріал, мінеральні добрива, а також прямих витрат на оплату праці.

Зазначене свідчить про значне скорочення видатків пов'язаних із закладанням молодих насаджень хмелю, що призводить не тільки до сповільнення розвитку галузі, а навпаки до її занепаду. При цьому скорочення прямих витрат на оплату праці створює ризики загострення соціально-економічного становища у хмелярських регіонах.

Має місце динаміка щодо зростання рівня збитковості хмелярських господарств галузі, відповідно зростання обсягу збитків протягом 2008-2012 років (окрім 2008 р.), що серед іншого пов'язано із скороченням середньої ціни реалізації 1 ц. хмелю та хмелепродуктів. Динаміка результатів від реалізації хмелю та хмелепродуктів в Україні у 2008-2012 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка результатів від реалізації хмелю та хмелепродуктів в Україні у 2008-2012 рр.

Період	Кількість реалізованої продукції, тис. тон	Повна собівартість продукції, тис. грн.	Чистий дохід (виручка), тис. грн.	Прибуток (збиток), тис. грн.	Середня ціна реалізації ц/тис. грн.	Рівень рентабельності (збитковості), %	Реалізовано у % до обсягів виробленої продукції
2008	0,6	23657,0	24499,3	842,3	4,4	30	75
2009	0,8	26924,4	24614,3	-2310,1	3,2	-8,6	68,9
2010	0,4	15361,5	9752,4	-5609,1	2,5	-36,5	66,7
2011	0,5	16475,9	8745,4	-7730,5	1,8	-46,9	97,4
2012	0,4	17052,0	8861,7	-8190,3	2,0	-48,0	-*
Темп росту 2012 р. +/- /2009 р., %	-0,4	-9872,4	-15752,6	-5880,2	-1,2	-39,4	x

Джерело: власні дослідження за даними звітів Державної служби статистики.

Так, протягом 2009-2012 рр. кількість реалізованої продукції зменшилась вдвічі (або на 0,4 тис. тон), при цьому, якщо хмелярським господарствам в країні за наслідком реалізації продукції у 2009 р. вдалось одержати чистого доходу у обсязі 91,4 % до повної собівартості продукції, то у 2012 лише – 52 %. Зазначене призвело до зростання у вказаному періоді збитків від реалізації хмелю та хмелепродуктів у 3,5 рази (або на 5880,2 тис. грн.), внаслідок чого у 2012 р. збитковість хмелярських господарств була на рівні 48 % проти 8,6 % у 2009 році.

Однією з причин, такого стану справ – є зменшення середньої ціни реалізації одного центнера хмелю та хмелепродуктів у 2012 р. у 1,6 рази (або на 1,2 тис. грн. за 1 ц) у порівнянні з 2009 роком, при цьому протягом 2008-2010 років реалізовувалось лише близько 70 відс. виробленої продукції, що призводило до утворення значних залишків нереалізованої продукції.

Отже, протягом останніх п'яти років спостерігається погіршення економічних показників функціонування галузі хмелярства, зокрема, зростає рівень збитковості та обсяги збитків одержаних хмелярськими господарствами, при цьому у двічі скоротилась кількість реалізованої продукції та середня ціна реалізації 1 ц хмелю. Скорочення видатків пов'язаних із закладанням молодих насаджень хмелю призводить не тільки до сповільнення розвитку галузі, а навпаки до її занепаду, при цьому зменшення питомої ваги прямих витрат на оплату праці в загальних витратах понесених хмелегосподарствами на вирощування хмелю створює ризики виникнення соціальної напруги у хмелярських регіонах, зокрема поліської зони.

Вважаємо, що кризові явища в хмелярській галузі стали наслідком самоусунення держави від регулювання економічних процесів, які відбуваються в галузі в умовах поглиблення інтеграційних зв'язків з країнами європейського союзу. Так, потребує розробка державних і регіональних програм розвитку галузі, заходи виконання яких були б підкріплені державним фінансуванням у межах коштів, що надходять до державного бюджету від збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. При цьому мають бути визначені показники результативності і ефективності виконання таких заходів у співвідношенні до обсягу спрямованих ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Мельничук М. Перспективи вітчизняного хмелярства / М. Мельничук // Всеукраїнська ділова газета «Аграрний тиждень. Україна», 2009 (02.11.-08.11.2009), № 36 (120). – с. 12.2. Саух П.Ю. Житомирщина: минуле, сьогодні, поступ у майбутнє / За аг. Ред.. П.Ю. Саух, О.М. Швидак, І.І. Ярмошик, Н.О. Куровська та ін. // Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.
2. Саух П.Ю. Житомирщина: минуле, сьогодні, поступ у майбутнє / За аг. Ред.. П.Ю. Саух, О.М. Швидак, І.І. Ярмошик та ін. // Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.

3. Гайдуцький П.І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 43–48.
4. Савченко Ю.І. Використання коштів державної підтримки галузі хмелярства / Ю.І. Савченко, Т.Ю. Приймачук, А.В. Проценко // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 11. – С. 72–76.
5. Савченко Ю.І. Оцінка економічної ефективності розвитку хмелярства / Ю.І. Савченко, Т.Ю. Приймачук, Т.Ю. Сітнікова // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 1. – С. 66–70.
6. Шатило О.М. Аналіз економічної ефективності виробництва хмелю в Україні / О.М. Шатило // Вісник Державного агроєкологічного університету. – 2007. – № 1. – С. 341–348.